

REFERENČNE VREDNOSTI STANJA OHRANJENOSTI VRST IN HABITATNIH TIPOV OBMOČIJ NATURA 2000

CONSERVATION STATUS REFERENCE VALUES FOR SPECIES AND HABITAT TYPES IN NATURA 2000 SITES

Martina KAČIČNIK JANČAR

Strokovni članek

Ključne besede: Natura 2000, stanje ohranjenosti, referenčne vrednosti, varstveni cilji

Keywords: Natura 2000, conservation status, reference values, conservation goals

IZVLEČEK

Ugodno stanje ohranjenost vrst in habitatnih tipov omrežja Natura 2000 je določeno z referenčnimi vrednostmi. Prikazana je metoda določanja referenčnih vrednosti v Sloveniji, ki je temeljila predvsem na izhodiščnih in trenutnih vrednostih. Opisane so značilnosti določenih referenčnih vrednosti. Referenčne vrednosti so formalizirane kot dolgoročni podrobni varstveni cilji v Programu upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023–2028.

ABSTRACT

The favourable conservation status of Natura 2000 species and habitat types is determined by reference values. The method of establishing reference values in Slovenia, based mainly on directive and current values, is presented. The characteristics of the established reference values are described. The reference values are formalised as long-term detailed conservation objectives in the Natura 2000 Management Programme for the period 2023–2028.

1 UVOD

Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst (v nadaljevanju: Direktiva o habitatih) v 1. členu opredeljuje stanje ohranjenosti vrst in habitatnih tipov območij Natura 2000. Stanje ohranjenosti vrste oziroma habitatnega tipa določa skupek vplivov, ki delujejo na vrsto ali habitatni tip in ki lahko vplivajo na dolgoročno naravno razširjenost ter preživetje vrste ali habitatnega tipa. Opredelitev stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov omrežja Natura 2000 v 6. členu povzema tudi Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (2004). Ugodno stanje ohranjenosti je določeno z naslednjimi kazalci:

- naravna razširjenost habitatnega tipa in velikost površin, ki jih habitatni tip znotraj te razširjenosti pokriva, sta stabilni ali se večata;
- obstajajo in bodo v predvidljivi prihodnosti verjetno še obstajali posebna struktura in naravni procesi ali ustrezna raba, ki zagotavljajo dolgoročno ohranitev habitatnega tipa;
- podatki o populacijski dinamiki vrste oziroma značilnih vrst habitatnega tipa kažejo, da se same dolgoročno ohranjajo kot preživetja sposobna sestavina svojih habitatov;
- naravno območje razširjenosti vrste oziroma značilnih vrst habitatnega tipa se ne zmanjšuje in se ne bo zmanjšalo v predvidljivi prihodnosti;
- obstaja in bo verjetno še naprej obstajal dovolj velik habitat za dolgoročno ohranitev populacij vrste oziroma značilnih vrst habitatnega tipa.

Direktiva o habitatih v 6. členu nalaga državam članicam določitev potrebnih ohranitvenih ukrepov, ki ustrezajo ekološkim zahtevam varovanih habitatnih tipov in vrst območij Natura 2000. Države članice morajo storiti vse potrebno za preprečitev slabšanja stanja varovanih habitatnih tipov in habitatov vrst. Stanje varovanih habitatnih tipov in vrst morajo spremljati in o njem tudi poročati Evropski komisiji. Navodila za poročanje podajajo evalvacijsko tabelo (Report format for the period 2013–2018, 2016) za določitev stanja ohranjenosti v biogeografski regiji. Evalvacijska tabela se opira na referenčne vrednosti stanja ohranjenosti – RV (FRV – favourable reference values), ki pa jih mora razviti vsaka država članica sama.

Referenčne vrednosti stanja ohranjenosti številčno ali besedilno opredeljujejo ugodno stanje ohranjenosti varovanih habitatnih tipov in vrst območij Natura 2000. Evropska komisija ne posreduje natančnih navodil za določitev referenčnih vrednosti, je pa pripravila tehnično poročilo (Bijlsma et al., 2019) kot pripomoček za delo. Referenčne vrednosti stanja ohranjenosti za potrebe poročanja Evropski komisiji se določajo na biogeografsko regijo natančno v posamezni državi članici.

Referenčne vrednosti stanja ohranjenosti, podane na biogeografsko regijo, se delijo na:

- referenčno vrednost velikosti območja razširjenosti (areala) – favourable reference range (FRR);
- referenčno vrednost velikosti populacije – favourable reference population (FRP);
- referenčno vrednost površine habitata vrste oziroma habitatnega tipa – favourable reference area (FRA).

Pri ocenjevanju stanja ohranjenosti je treba upoštevati tudi kvaliteto habitata vrst oziroma strukture in funkcije habitatnih tipov¹.

¹ Stanje ohranjenosti se presoja glede na kvaliteto habitata ali habitatnega tipa v naravi. Grafično je prisotnost habitata ali habitatnega tipa podana s cono. Cone imajo določeno kvaliteto cone, ki pa se ne nanaša na stanje v naravi. Kvaliteta cone opredeljuje kvaliteto za izris cone na podlagi razpoložljivih podatkov in posledično prostorsko natančnost izrisa.

Določitev referenčnih vrednosti stanja ohranjenosti je strokovno zahtevna in obsežna naloga, ki smo jo na Zavodu RS za varstvo narave (v nadaljevanju: ZRSVN) v sodelovanju s strokovnjaki za vrste in habitatne tipe izvedli v okviru projekta LIFE-IP NATURA.SI: LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji – LIFE17 IPE/SI/000011. Članek pojasnjuje metodo določanja referenčnih vrednosti ugodnega stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov omrežja Natura 2000 v Sloveniji. Določitev referenčnih vrednosti je potekala v posvetovanju s strokovnjaki, ki preučujejo vrste in habitatne tipe. Izvedli smo več kot sto celodnevni delavnice za določitev referenčnih vrednosti, oblikovanje novega programa upravljanja in prenovo conacije območij Natura 2000 (glej tudi Erjavec, 2023).

2 METODA DOLOČITVE REFERENČNIH VREDNOSTI

Država članica mora z različnimi ukrepi zagotavljati ugodno stanje ohranjenosti vrst in habitatnih tipov omrežja Natura 2000. Pri pripravi metode določanja ter določanju referenčnih vrednosti stanja ohranjenosti v Sloveniji smo zato v prvi vrsti izhajali iz potreb upravljanja območij Natura 2000, razvoja programa upravljanja ter zagotavljanja potrebnih podatkov za presojanje planov in posegov. Referenčne vrednosti smo primarno razvili za izvajanje nalog, ki v največji meri prispevajo k zagotavljanju ugodnega stanja ohranjenosti v naravi, medtem ko smo poročanje Evropski komisiji postavili v drugi plan. Referenčne vrednosti smo torej pripravili **na posamezna območja Natura 2000 natančno**. Referenčnih vrednosti zaradi pomanjkanja podatkov ni bilo mogoče določiti za vse vrste in habitatne tipe na vseh območjih Natura 2000.

Za določanje posamezne referenčne vrednosti stanja ohranjenosti je mogoče uporabiti različne pristope, kot so:

- analiza viabilnosti populacije,
- pravila za določitev minimalne viabilne populacije,
- modeliranje areala razširjenosti in prisotnosti primerne habitatne,
- prostorsko delitev populacij na upravljavske enote ali selitvene poti,
- trenutne vrednosti in izhodiščne vrednosti ob določitvi območij Nature 2000.

Referenčna vrednost stanja ohranjenosti, določena na podlagi **izhodiščne vrednosti** (IV) – directive value (DV) –, je velikost območja razširjenosti, velikost populacije oziroma površina habitatnega tipa v času določitve (designacije) območja Natura 2000 za posamezno varovano vrsto (vključno s pticami) in habitatni tip.

Referenčna vrednost stanja ohranjenosti, določena na podlagi **trenutne vrednosti** (TV) – current value (CV) –, je velikost območja razširjenosti, velikost populacije oziroma površina habitatnega tipa, ki jo je država članica navedla ob zadnjem poročanju oziroma je trenutno prisotna v naravi. Trenutna vrednost se določi za referenčno vrednost stanja ohranjenosti, le kadar presodimo, da ni manjša od vrednosti navedenih kazalcev v času določitve območja Natura 2000 za posamezno varovano vrsto in habitatni tip, tj. od izhodiščne vrednosti

(prirejeno po Bijlsma et al., 2019, str. 30). Trenutno vrednost velikosti populacije določimo, kadar imamo na voljo dovolj podatkov, pridobljenih s spremljanjem stanja, tako da lahko upoštevamo tudi naravna nihanja populacij.

Za določitev referenčnih vrednosti na poglobljeni znanstveni osnovi je praviloma potrebnih veliko podatkov o stanju v naravi in tudi bistveno več časa, kot smo ga imeli na voljo. Posledično smo referenčne vrednosti v največji meri določili s pristopom trenutne in izhodiščne vrednosti. Referenčne vrednosti so bile pripravljene na podlagi podatkov monitoringov vrst, izvedenih kartiranj habitatnih tipov, dostopnih podatkov o pojavljanju vrst, dostopnih podatkov o stanju okolja, raziskav o ekoloških zahtevah posamezne vrste oziroma ekoloških značilnosti in načinov upravljanja habitatnih tipov ter rabe naravnih virov, ki te zahteve zagotavlja (npr. raba kmetijskih zemljišč, monitoring voda, gozdarski podatki). Referenčne vrednosti so bile določene s sodelovanjem širokega kroga strokovnjakov, vendar ob upoštevanju obstoječih podatkov, brez terenskega ogleda. Pri izvajanju programa upravljanja kot tudi presojanju vplivov planov in posegov se v naravi lahko izkaže še dodatna lokalna specifična, ključna za doseganje stanja ohranjenosti.

Ločimo **tri tipe referenčnih vrednosti**:

- referenčna vrednost velikosti populacije;
- referenčna vrednost velikosti habitata oziroma velikosti habitatnega tipa;
- referenčna vrednost specifičnih lastnosti, struktur, procesov habitata oziroma habitatnega tipa.

Prva dva tipa referenčnih vrednosti sta praviloma določena s številčnimi vrednostmi, zadnji pa je podan opisno oziroma kot čim bolj standardizirana besedilna vrednost.

Referenčne vrednosti stanja ohranjenosti določajo ugodno stanje ohranjenosti velikosti populacije, velikosti habitata/habitatnega tipa ter specifičnih lastnosti, struktur in procesov v habitatu/habitatnem tipu. Ohranjenost značilnih vrst habitatnega tipa smo le izjemoma opredelili kot referenčno vrednost.

Referenčne vrednosti so določene z upoštevanjem naravnih danosti posameznega območja Natura 2000. Formalizirane so kot **dolgoročni podrobni varstveni cilji** v Programu upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023–2028 (2023). Poleg dolgoročnih podrobnih varstvenih ciljev (referenčnih vrednosti) Program upravljanja območij Nature 2000 določa tudi podrobnejše varstvene cilje programskega obdobja. **Podrobni varstveni cilji programskega obdobja** določajo ciljno **načrtovano stanje ohranjenosti** velikosti populacije, velikost habitata/habitatnega tipa ter specifičnih lastnosti, struktur in procesov v habitatu/habitatnem tipu **za tekoče programsko obdobje**. Določeni so na podlagi stanja v naravi in z upoštevanjem družbeno-ekonomskega okvirja, v katerega je postavljen program upravljanja. Dolgoročni podrobni varstveni cilji so identični referenčnim vrednostim. Podrobni varstveni cilji programskega obdobja so praviloma identični referenčnim vrednostim ali nižji od njih.

Primerjava trenutne vrednosti v naravi z referenčno vrednostjo stanja ohranjenosti oziroma dolgoročnim podrobnim varstvenim ciljem je del procesa **določanja ohranitvenega stanja vrste ali habitatnega tipa**. Pregled stanja vrst in habitatnih tipov omrežja Natura 2000, v katerem so ocene stanja podane na območje natančno, je objavljen med rezultati akcije A3 projekta LIFE-IP NATURA.SI (Kačičnik Jančar et al., 2022).

Primerjava trenutne vrednosti v naravi s podrobnim varstvenim ciljem programskega obdobja je del procesa **določanja izvedenosti oziroma doseganja ciljev programa upravljanja območij Natura 2000**. Poročila o izvajanju Programa upravljanja območij Natura 2000 pripravlja Ministrstvo za naravne vire in prostor v sodelovanju z izvajalci programa (npr. MOP, 2020).

3 ZNAČILNOSTI REFERENČNIH VREDNOSTI STANJA OHRANJENOSTI

3.1 REFERENČNA VREDNOST VELIKOSTI POPULACIJE

Referenčna vrednost velikosti populacije določi velikost populacije posamezne vrste na izbranem območju Natura 2000, ki zadošča kriterijem ugodnega stanja ohranjenosti. Referenčne vrednosti velikosti populacij so praviloma določene kot **številčne vrednosti**. Velikosti populacije ne merimo nujno le s številom osebkov. Spremljati jo je mogoče tudi kot število parov, pojočih samcev, število gnezd gosenic ipd., kar je izraženo v **merski enoti številčne vrednosti**. Zaradi naravnega nihanja populacij je referenčna vrednost velikosti populacije podana kot interval z minimalno in maksimalno vrednostjo. Iz različnih razlogov je lahko podana tudi samo spodnja ali zgornja meja intervala.

V primerih, ko je referenčna vrednost podana kot **(a) interval z minimalno in maksimalno vrednostjo** (tabela 1, primer a; vse črke pred poudarjenim tekstom v nadaljevanju se nanašajo na primere v tabeli 1), so na voljo podatki, ki kažejo, da zaradi naravne dinamike populacije njena številčnost niha znotraj podanega intervala. Za ugodno stanje ohranjenosti populacije mora biti zagotovljen dovolj velik in kakovosten habitat, da glede na ekologijo vrste značilno nihanje populacije lahko dosega tudi zgornje vrednosti intervala.

Referenčne vrednosti velikosti populacije, ki imajo opredeljeno le **(b) minimalno vrednost intervala**, so bile večinoma določene iz izhodiščnih vrednosti, ki jim je sledil negativen trend, ali iz trenutnih vrednosti velikosti populacije. Iz razpoložljivih podatkov ni bilo mogoče odčitati naravnega nihanja populacije in določiti njene maksimalne referenčne vrednosti.

Referenčne vrednosti populacije, ki imajo določeno le **(c) maksimalno vrednost intervala**, so bile določene za vrste na območjih, kjer število osebkov močno niha in v posameznih letih na območju sploh niso prisotni. Določene so bile tudi pri nekaterih populacijah ptic, ki pri nas ne gnezdijo, se pa zadržujejo v negnezditvenem času. V takih primerih je populacijska dinamika odvisna tudi od stanja populacije in upravljanja habitatov v sosednjih državah.

Referenčne vrednosti velikosti populacij vrst z velikim domačim okolišem, tj. **(d) velikih zveri**, so določene za celoten prostor pojavljanja vrst na območjih Natura 2000 in izven njih. Življenjski prostor posameznega osebkov lahko vključuje več območij Natura 2000, tako da bi bila določitev referenčne vrednosti za posamezna območja nesmiselna. Upravljanje s populacijami velikih zveri je vezano pretežno na določila Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (2004), tudi na čezmejno upravljanje z njimi, bistveno manj pa na upravljanje posameznih območij Natura 2000.

V primerih, kjer **(e) štetje osebkov ne bi bilo smiselno**, vendar je njihovo množino mogoče opredeliti, je referenčna vrednost velikosti populacije podana kot besedilo, ki opisuje množino osebkov, npr. prisotnost vrste, posamezni osebki, stabilen populacijski indeks.

V izjemnih primerih ugodnega stanja ohranjenosti populacije ni mogoče opredeliti zgolj z velikostjo populacije. Program upravljanja območij Natura 2000 v takih primerih kot referenčne vrednosti velikosti populacije navaja tudi **(f) dodatne pogoje**, kot so: naravna drst, naravna struktura tropov, naravna starostna struktura.

3.2 REFERENČNA VREDNOST VELIKOSTI HABITATA/HABITATNEGA TIPA

Referenčne vrednosti velikosti habitata oziroma habitatnega tipa povedo, kako veliko površino habitata ali habitatnega tipa potrebujemo za doseganje ugodnega stanja ohranjenosti vrste oziroma habitatnega tipa. Vrednosti so zapisane kot **(g) ena številčna vrednost**, ki se iz praktičnih razlogov nahaja v polju minimalne vrednosti intervala.

Referenčne vrednosti velikosti habitata/habitatnega tipa so določene le za nekatere habitate vrst in habitatne tipe. Določili smo jih v primerih, kjer smo imeli dovolj podrobne in vsebinsko primerne podatke za grafični zaris pojavljanja. Le izjemoma je referenčna vrednost velikosti habitata/habitatnega tipa zapisana kot **(h) interval**. Gre predvsem za primere, kjer je bilo pomembno, da je referenčna vrednost določena, podatki pa so omogočali samo intervalsko določitev.

V primerih, ko smo imeli na voljo dobre podatke o trenutnem stanju v naravi, obenem pa je bilo tudi jasno, da je trenutno stanje bistveno slabše od stanja ob razglasitvi območja Natura 2000, smo trenutno stanje določili kot **(i) minimalno vrednost podrobnejšega varstvenega cilja programskega obdobja**. Referenčne vrednosti nismo določili, saj razen jasnega trenda slabšanja stanja ohranjenosti nismo imeli na voljo ustreznih podatkov.

Pri **(j) velikih zvereh** smo referenčno velikost habitata, ki je ustrezala referenčni vrednosti populacije, določili za celoten prostor pojavljanja in ne za posamezna območja Natura 2000.

V primerih, ko se habitat vrste ali habitatni tip zaradi naravne dinamike ekosistema premika po območju, smo določili **(k, l) velikost območja pojavljanja in delež habitata/habitatnega tipa znotraj tega območja**. Tak način zapisa referenčne vrednosti imamo predvsem pri vodnih vrstah, kjer se habitat vrste zaradi rečne dinamike premika po vodotoku. Vrsta se

pretežno zadržuje na zaplatah habitata, imeti pa mora tudi možnost premikanja med zaplatami. Referenčna vrednost velikosti habitata je tako podana z velikostjo areala pojavljanja vrste na posameznem območju in deležem primerne habitata na njem. Primer zapisa takšne referenčne vrednosti: vrsta je prisotna na 60 km vodotoka, katerega 40 % je primeren habitat. Tako zapisana referenčna vrednost zagotavlja, da se areal pojavljanja vrste znotraj območja ne manjša, vedno pa omogoča tudi vnovično presojo prisotnosti ustreznega habitata, ki ga zaradi rečne dinamike ni mogoče in smiselno dolgoročno kartografsko opredeliti.

Posebej velja omeniti zapis referenčne vrednosti **(m) velikosti habitata za raka koščaka**: vrsta je prisotna na neznani dolžini vodotoka, katerega 70 % je primeren habitat. Zapis pomeni, da vemo, da je v vodotoku 70 % primerne habitata za koščaka. Razpoložljivi habitat torej ne omejuje prisotnosti vrste, vendar zaradi račje kuge ni jasno, na kakšni dolžini vodotoka so raki prisotni.

Podobno zapisane referenčne vrednosti velikosti imamo tudi pri habitatnih tipih. Primer: habitatni tip je prisoten v 150 ha veliki coni, v kateri pokriva (okvirno) 30 % površine. Tako smo npr. določili referenčne vrednosti za gorska travišča in melišča, kjer **(n) podrobnejši zajem podatkov ne bi bil racionalen** glede porabe virov, niti za naravovarstvene naloge ni nujno potreben.

Na nekaterih območjih Natura 2000 se majhne zaplate več habitatnih tipov barij in močvirij ali obalnih habitatnih tipov med seboj prepletajo, tako da grafična določitev posameznega habitatnega tipa sploh ni mogoča, določljiva pa je **(o) površina, na kateri se pojavlja mozaik zaplat**. Referenčna vrednost je v takem primeru opredeljena kot: habitatni tip je prisoten v 10 ha veliki coni, prekriti z mozaikom več kvalifikacijskih habitatnih tipov.

Referenčne vrednosti velikosti habitata in habitatnega tipa se nanašajo oziroma so grafično prikazane z referenčnimi conami vrst in habitatnih tipov, ki so podrobneje predstavljene v članku Posodobitev conacije v okviru priprave Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023–2028 (Erjavec, 2023).

3.3 REFERENČNA VREDNOST SPECIFIČNIH STRUKTUR, FUNKCIJ IN LASTNOSTI HABITATA

Besedilne referenčne vrednosti specifičnih struktur, funkcij in lastnosti habitata smo določili na podlagi poznavanja ekoloških zahtev varovanih vrst in habitatnih tipov, upoštevali pa smo tudi naravne danosti na posameznem območju Natura 2000. Naslovili smo predvsem najpomembnejše, ključne ekološke zahteve, ki so pomembne za doseganje ugodnega stanja ohranjenosti. Pri netopirjih smo tako npr. dali večji poudarek ekološkim zahtevam, povezanim s kotišči in prezimovališči, saj je njihov prehranjevalni habitat manj specifičen in praviloma ni posebej naslovljen. Besedilne vrednosti smo **v okviru možnega standardizirali v obliko šifranta**. Popolno poenotenje podobnih dikcij zaradi ohranjanja vsebine ni bilo vedno mogoče.

Tabela 1: Izsek iz Programa upravljanja območij Natura 2000 (2023–2028), ki ilustrira primere različnih zapisov referenčnih vrednosti. Črke primerov se povezujejo s črkami v poudarjenem tekstu zgoraj.

Primer	ID območja	Ime območja	EU koda	Ime vrste/HT	Tip varstvenega cilja	Vrednost dolgoročnega podrobnega varstvenega cilja (številčna) MIN	Vrednost dolgoročnega podrobnega varstvenega cilja (številčna) MAX	Enota številčne vrednosti dolgoročnega podrobnega varstvenega cilja
a	SI5000005	Dravinjska dolina	A338	rjavi srakoper	Velikost populacije	150	250	parov
b	SI3000275	Rašica	1303	mali podkovnjak	Velikost populacije	20		osebkov na lokacijo
c	SI3000170	Krška jama	1324	navadni netopir	Velikost populacije		220	osebkov na lokacijo
d	SI3000255	Trnovski gozd - Nanos	1354	rjavi medved	Velikost populacije	800		osebkov; spomladanska številčnost
e	SI3000198	Lijak	1071	barjanski okarček	Velikost populacije			
f	SI3000338	Krka s pritoki	1105	sulec	Velikost populacije			
g	SI3000263	Kočevsko	4046	veliki studenčar	Velikost habitata	450		ha
h	SI3000271	Ljubljansko barje	1903	Loeselova grezovka	Velikost habitata	2,5	3,5	ha
i	SI3000215	Mura	6410	Travniki s prevladujočo stožko ...	Velikost habitatnega tipa			
j	SI3000255	Trnovski gozd - Nanos	1354	rjavi medved	Velikost habitata	502000		ha
k	SI3000256	Krimsko hribovje - Menišija	1163	kapelj	Velikost habitata			
l	SI3000182	Velka s pritoki	1093	navadni koščak	Velikost habitata			
m	SI3000267	Gorjanci - Radoha	1093	navadni koščak	Velikost habitata			
n	SI3000128	Znojile	8210	Karbonatna skalnata pobočja z vegetacijo skalnih razpok	Velikost habitatnega tipa			
o	SI3000252	Škocjanski zatok	1410	Sredozemska slana travišča (Juncetalia maritimi)	Velikost habitatnega tipa			

Table 1: Excerpt from the Natura 2000 Management Programme (2023–2028), illustrating examples of different reference value notations. The letters of the examples are linked to the letters in the highlighted text above.

	Vrednost dolgoročnega podrobnega varstvenega cilja (besedna)	Natančnejša prostorska umestitev dolgoročnega podrobnega varstvenega cilja	Vrednost podrobnega varstvenega cilja programskega obdobja (številčna) MIN	Vrednost podrobnega varstvenega cilja programskega obdobja (številčna) MAX	Enota številčne vrednosti podrobnega varstvenega cilja programskega obdobja	Vrednost podrobnega varstvenega cilja programskega obdobja (besedna)
			150	250	parov	
			20		osebkov na lokacijo	
				220	osebkov na lokacijo	
		(skupaj v in izven območij Natura 2000)		800	osebkov; spomladanska številčnost	
	posamezni osebk					posamezni osebk
	naravna drst					naravna drst
			450		ha	
			0,25	0,5	ha	
	vrednost ni znana		6,3		ha	
		(v in izven območij Natura 2000)				vrednost ni znana
	vrsta je prisotna na 11 km vodotoka, katerega 10 % je primeren habitat					vrsta je prisotna na 11 km vodotoka, katerega 10 % je primeren habitat
	vrsta je prisotna na 10 km vodotoka, % primernehabitata ni znan					vrsta je prisotna na 10 km vodotoka, % primernehabitata ni znan
	vrsta je prisotna na neznani dolžini vodotoka, katerega 70 % je primeren habitat					vrsta je prisotna na neznani dolžini vodotoka, katerega 70 % je primeren habitat
	habitatni tip je prisoten na 10 ha veliki coni, v kateri pokriva okvirno 20 % površine					habitatni tip je prisoten na 10 ha veliki coni, v kateri pokriva okvirno 20 % površine
	habitatni tip je prisoten na 23 ha veliki coni, prekriti z mozaikom večih kvalifikacijskih habitatnih tipov					habitatni tip je prisoten na 23 ha veliki coni, prekriti z mozaikom večih kvalifikacijskih habitatnih tipov

4 ZAKLJUČEK

Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobji 2007–2013 (Bibič, 2007) in 2015–2020 (2015) sta z določitvijo podrobnejših varstvenih ciljev postavila osnovo za določitev referenčnih vrednosti. Delo se je nadaljevalo s pripravo Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023–2028. Brez predhodnega nabora podrobnejših varstvenih ciljev tudi poglobitev do referenčnih vrednosti najverjetneje ne bi bila mogoča, vsaj ne v razpoložljivem časovnem okvirju in s tako širokim sodelovanjem s strokovnjaki za vrste in habitatne tipe.

Referenčne vrednosti so pomembno naravovarstveno orodje. Zagotoviti je treba ustrezno razumevanje referenčnih vrednosti in jih umestiti v delovne procese. Predvsem za izvajanje nalog s področja presoj vplivov planov in posegov je bistveno razumevanje razlike med referenčnimi vrednostmi oziroma dolgoročnimi podrobnimi varstvenimi cilji na eni strani in podrobnimi varstvenimi cilji programskega obdobja na drugi. Referenčne vrednosti omogočajo oceno ambicioznosti sektorskih načrtov upravljanja z naravnimi viri glede zagotavljanja stanja ohranjenosti vrst in habitatnih tipov območij Natura 2000.

Poznavanje vrst, nabor razpoložljivih podatkov in izkušnje z upravljanjem območij Natura 2000 so se od določitve območij do danes okrepili. Kljub temu referenčnih vrednosti za varovane vrste in habitatne tipe območij Natura 2000 zaradi pomanjkanja podatkov nismo mogli v celoti določiti. Manjkajoče referenčne vrednosti se bodo z večanjem znanja, zlasti dodatnimi podatki monitoringov, postopno dopolnjevale. Posamične referenčne vrednosti bo mogoče dopolnjevati sproti, po podrobnejših raziskavah posameznih območij ali vrst. Večjo dopolnitev je smiselno organizirati v povezavi s pripravo naslednjega programa upravljanja območij Natura 2000. Naloga bo zahtevna, za izvedbo bo treba zagotoviti primerna sredstva, zaposlene z izkušnjami in čas. V pripravo manjkajočih referenčnih vrednosti je treba vključiti strokovnjake, ki preučujejo vrste in habitatne tipe.

Referenčne vrednosti, razvite na podrobnejšem nivoju, bodo s sintezo služile tudi za poročanje v skladu z Direktivo o habitatih in Direktivo o pticah (2009).

5 ZAHVALA

Hvala sodelavcem in strokovnjakom, ki ste sodelovali v procesu določanja referenčnih vrednosti ter s premisleki ob vsaki vrsti in habitatnem tipu na vsakem območju posebej ostrili idejo referenčnih vrednosti. Metodo določanja referenčnih vrednosti so poleg avtorice članka domislili predvsem sodelavci ZRSVN Matej Petkovšek, Darja Erjavec in Tjaša Pršin. K razvoju referenčne vrednosti, zapisane kot delež na območju, so ključno prispevali Marijan Govedič, Tanja Košar Starič in Samo Podgornik.

6 SUMMARY

In the process of preparation of Natura 2000 Management Programme for period 2023-28 (2023), site specific favourable reference values were determined. Most of them were prepared using the concept of current value and the concept of directive value.

Preparation of favourable reference values means the continuation of the development of detailed conservation goals from management programmes of two previous programming periods. Favourable reference values determine favourable conservation status and are set as detailed conservation goals in Natura 2000 site Management Programme for period 2023-28 (2023). In the process of determination, natural conditions of the Natura 2000 sites were considered. Detailed conservation goals of the programming period of the Natura 2000 Management Programme determine the values of programmed conservation status for ongoing programming period. In the process of determination of detailed conservation goals of programming period, the socio-economic frame of the implementation of the Management Programme was considered in addition to natural conditions.

Characteristics of different types of favourable reference values were described. Due to the complexity and size of the task, the next bigger update of favourable reference values is recommended to be carried out upon the preparation of next Management Programme.

7 VIRI

1. Bibič, A., 2007. *Program upravljanja območij Natura 2000: 2007 – 2013, Operativni program*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Dostopno na: http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/knjiznica/publikacije/Natura_2000-SLO-01.pdf [8.9.2023]
2. Bijlsma, R. J., Agrillo, E., Attorre, F., Boitani, L., Brunner, A., Evans, P. et al., 2019. *Defining and applying the concept of Favourable Reference values for species and habitats under the EU Birds and Habitats Directive: Technical report*. Wageningen: Wageningen Environmental Research. Dostopno na: <https://edepot.wur.nl/469035> [8.9.2023]
3. *Direktiva Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst*, 1992. Uradni list evropskih skupnosti L206/7.
4. *Direktiva 2009/147/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 30. novembra 2009 o ohranjanju prosto živečih ptic*, 2009. Uradni list Evropske unije L20/7.
5. Erjavec, D., 2023. Posodobitev conacije v okviru priprave Programa upravljanja območij Natura 2000 za obdobje 2023–2028. *Varstvo narave*, 33, 107-122.
6. Kačičnik Jančar, M., Žitnik, D., Kosor, N., Naglič, M. in Vukelič, E., 2022. *Pregled stanja vrst in habitatnih tipov omrežja Natura 2000*. Ljubljana: Zavod RS za varstvo narave. Dostopno na: https://natura2000.gov.si/fileadmin/user_upload/Dokumenti/LIFE_IP_NATURA_SI/Rezultati/A.3_Pregled_stanja_vrst_in_habitatnih_tipov_omrezja_Natura_2000

ZRSVN.pdf, https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fnature2000.gov.si%2Ffileadmin%2Fuser_upload%2FDokumenti%2FLIFE_IP_NATURA_SI%2FRezultati%2FA.3_Analiza_stanja_priloge_2022.xlsx&wdOrigin=BROWSELINK [8.9.2023]

7. Ministrstvo za okolje in prostor (MOP), 2020. *Poročilo o izvajanju Programa upravljanja območij Natura 2000 (2015 do 2020) za leto 2019*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Dostopno na: https://natura2000.gov.si/fileadmin/user_upload/Dokumenti/LIFE_IP_NATURA_SI/Rezultati/A.3_porocilo_PUN_za_leto_2019.pdf [8.9.2023]
8. *Program upravljanja območij Natura 2000 (2015-2020)*, 2015. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Dostopno na: <http://www.natura2000.si/natura-2000/life-upravljanje/program-upravljanja/> [12.11.2023]
9. *Program upravljanja območij Natura 2000 za obdobje (2023-2028)*, 2023. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor. Dostopno na: <https://natura2000.gov.si/natura-2000/life-ip-natura-si/pun-2023-2028/> [12.11.2023]
10. *Report format for the period 2013-2018, Final version*, 2016, str. 18, 29. Dostopno na: http://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17 [12.11.2023]
11. *Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000)*, 2004. Uradni list RS, št. 49/04, 110/04, 59/07, 43/08, 8/12, 33/13, 35/13 – popr., 39/13 – odl. US, 3/14, 21/16 in 47/18.
12. *Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah*, 2004. Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05, 115/07, 32/08 – odl. US, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14, 64/16 in 62/19.

Slovensko - angleški slovar

referenčna vrednost stanja ohranjenosti (RV) – favourable reference value (FRV)

referenčna vrednost velikosti območja razširjenosti (areala) – favourable reference range (FRR)

referenčna vrednost velikosti populacije – favourable reference population (FRP)

referenčna vrednost površine habitata vrste oz. habitatnega tipa – favourable reference area (FRA)

trenutna vrednost (TV) – current value (CV)

izhodiščna vrednost (IV) – directive value (DV)

mag. Martina Kačičnik Jančar

Zavod RS za varstvo narave, Osrednja enota

Tobačna ulica 5

SI – 1000 Ljubljana, Slovenija

martina.kacicnik-jancar@zrsvn.si